

УДК 811.161

UDC

DOI: 10.17223/18572685/48/8

РУСИНСКИЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЯЗЫК У КОНЦЕПЦІЯХ УЧЕНЫХ І СТРАТЕГІЯХ ЯЗЫКОВЫХ КОНГРЕСІВ

А. Плішкова¹, З. Цітрякова²

Пряшівска універзіта у Пряшові –
Інститут русинського языка і культуры
ул. 17. новембра, 15, Пряшів, 08005, Словенско

¹ E-mail: anna.pliskova@unipo.sk

² E-mail: zdenkacitriakova@gmail.com

Резюме

Статя є заміряна на акцептацію норматівного языка карпатських Русинів по році 1989 його вживателями і світовима ученыма. В роботі ся намагаєме найти потенціалны рїшіня проблемів, котры в процесі кодифікації і практичного вживаня літературного языка ся сістематічно настолюють і діскутують на языковых конгресах, і суть сполочны про вшыткы регіоны, респ. країны, в котрых карпатскы Русины жыють. Обектом баданя ся про нас став язык як цілок, а предметом уже конкретный языковый прояв вживателів норматівного русинського языка.

Ключовы слова: Міджінародный конгрес русинського языка, русинський язык, языковы стратегії, языковы концепції.

РУСИНСКИЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЯЗЫК В КОНЦЕПЦИЯХ УЧЕНЫХ И СТРАТЕГИЯХ ЯЗЫКОВЫХ КОНГРЕССОВ*

А. Плишкова¹, З. Цитрякова²

Пряшевский университет в Пряшеве –
Институт русинского языка и культуры
Словакия, 08005, Пряшев, ул. 17 ноября, 15

¹ E-mail: anna.pliskova@unipo.sk

² E-mail: zdenkacitriakova@gmail.com

Авторское резюме

Обсуждаются проблемы акцептации нормативного языка карпатских русинов его пользователями, а также учеными мира после 1989 г. Предприняты попытки решения проблем, которые систематически возникают в процессах практического использования и кодификации литературного языка и обсуждаются на языковых конгрессах. Эти проблемы являются общими для всех регионов, а также стран, в которых карпатские русины живут. Объектом исследования для нас стал язык как целое, предметом же – конкретное языковое выражение пользователей нормативного русинского языка.

Ключевые слова: Международный конгресс русинского языка, русинский язык, языковые стратегии, языковые концепции.

THE RUSYN LITERARY LANGUAGE IN CONCEPTS AND STRATEGIES OF LANGUAGE CONGRESSES**

A. Pliskova¹, Z. Citriakova²

University of Preshov – Institute of Rusyn Language and Culture
15, 17 November Street, Prešov, 08005, Slovakia

¹ E-mail: anna.pliskova@unipo.sk

² E-mail: zdenkacitriakova@gmail.com

* Работа выполнена при поддержке Словацкого агентства исследований и разработок в соответствии с контрактом № APVV-0689-12.

** This research is supported by the Slovak Research and Development Agency under Contract Nr. APVV-0689-12.

Abstract

The article discusses the acceptance of normative language of Carpathian Rusyns (Rusyns) by its users and world researchers after 1989. The authors are trying to find solutions to the highly debated systemic issues related to the codification and practical usage of literary language. These issues are common for all regions and countries with the Rusyn population. The research focuses on language as a whole and particularly on certain speech of normative Rusyn language users.

Keywords: International Congress of Rusyn (Rusin) language, Rusyn (Rusin) language, language strategies, language conceptions.

Вступ

Вопрос установління русинського літературного мови резонує між Русинами вже як триста років. Нелегкий і довгодобий процес його рішення є пов'язаний з таким же процесом рішення проблеми народної ідентичності, який в історії карпатських Русинів резонує од XVII. ст. (Tolstoj 1996: XIII). В часі, коли основні проблеми свого народного існування, т. є. народної ідентичності і літературного мови, рішення і вирішила переважна частина народів Середньої Європи у другій половині XIX. ст. – в періоді народного відродження, Русинам з різних причин ся не подарило дані проблеми дефінітивно вирішити аж до кінця XX. ст.

В новій політичній ситуації в Середній і Вихідній Європі і в новім русинськім «народнім відродженню» по році 1989 єдним з головних цілів русинського руху ся стала якраз кодифікація русинського мови. Можности видавання новинок, часописів і красної літератури в материнськім мови Русинів многих авторів інспіровали к пробам створити норми русинського мови. Так ся зачатком 90-х рр. XX. ст. на сцені обявлює дакілько різних концепцій нормованого русинського мови, а з нима і явний мовний хаос. Скоордіновати розвиваючий ся процес штандардизації мови було цілём першого робочого семінара о русинськім мови в році 1992. По його скінчіню ся зачала активна робота мовознавців, котри приправлєвали фінальну подобу норм русинського мови. Уж за нецїлы три роки був кодифікований русинський мови на Словакії (1995), а за пять років пізніше в Польщі (2000). Русини в Мадярьску аж в сучасности завершують роботи над своїм нормативним мови. На Україні є ситуація найкомплікованіша, бо по році 1989 там було заєвідованих дакілько норм літературного мови, але ани єдна з них не нашла шыршу підпору вживателів русинського мови. Мовний ситуацію надале до якоїсь міри координує і Міджінародний конгрес русинського мови, котрий ся скликуює подля

потребы од року 1992, справила по 7–8 роках, жебы рішати актуалны языковы проблемы і настолити новы задачі в інтересах языкового манажменту і языкового прогресу. З оглядом на то, же проблематіка обсягу языковых конгресів, їх основного заміряня, аналізу становлених задач і вислїдків їх рішаня в практиці доднесь не была зосумарізована, попробовали сьме то зробити у тій статі. Выходили сьме переважно із статей о языковых конгресах і рефератів опублікованих у пряшівскім часописі *Русин* (Словакія), із зборників із конгресів і з далшой літературы уведженой у бібліографії.

Першый міжнародный конгрес русиньского языка бив зорганізований 6. – 7. новембра 1992. р. в Бардеєвських Купелях. Ёго цілём было координувати зачаты роботы на формованню літературного русиньского языка. Імпулз ку кодифікації дав 1. Світовый конгрес Русинів, який ся одбыв у році 1991 у Міджілабірцях. Вопрос кодифікації русиньского языка резоновав у рефератах многих выступаючих. У тім періоді были іші силны протиаргументы з боку опонентів кодифікації, главно репрезентантів україньской інтелігенції, які аргументовали тым, же народ бісїдує різныма діалектами, зато ся не буде дати, ба докінця ани не є реалной потребы творити літературный язык. За круг сімпатизантів кодифікації опоновав професор Торонтьской універзїты історик Павел Роберт Маґочій словами, же *«вшыткы народы бісїдують різныма діалектами а інтелігенція якраз і має задачу вирішити тоту проблему»* (Маґочій 1991: 3). Конгрес повірив професора П.Р. Маґочія як експерта на історію Среднєй і Выходной Европы і на історію карпатських Русинів задачов помочі зорганізувати першый робочій семінар, заміряный на можности штандардїзації нового літературного языка. Семінар з року 1992 пізніше ся записав до історії русиньского языка під назвов *Першый конгрес русиньского языка* і отворив шыршу діскузію о языковім манажменті в процесі формованя норматівного языка карпатських Русинів. Дякуючі фінанчній помочі Карпаторусиньского научного центра в США, на конгрес могли прийти визначны світовы славїсты, соціолоґове і історїци языка, які представили практичны скушености іншых народів з кодифікації тзв. малых літературных языків ці мікроязыків.

Участь на конгресі, окрем іншых ученых, взяв і визначный америцькый соціолінґвіста професор Джошуа Фішмен, слова якого выкликали великый резонанс міджі участниками. Бісїдуючі о феномені першых языковых конгресів у 18 народів Европы, Африки, Америки і Азії в роках 1849–1984 підкреслив, же крітеріом успіху першых конгресів не є ани так їх обсяг, як сформованя на них сталых комісій і іншых орґанів, які в далшых роках будуть над языком сістематічно робити. Повіджене ёго словами, *«першы конгресы суть нелем просто*

мобілізачныма фактарами при будьяких вoпpосax, але мають шыршу історічну функцію» і їх цілём є «розвинути функцію і статус языка, во імя якого ся они скликують» (Фішмен 1992: 53). Аплікуючі повіджене на тогдышню языкову сітуацію Русинів, Джoшуа Фішмен підкреслив, же кідь ся замінює єдна літературна еліта іншов, так то «не звыкне быти легкым ділом ани приемным ділом, і мож чекати, же стара гарда самобытной української еліты буде зо шыткых сил боєвати проти “молодым Туркам”, самобытным русиньскым елітам, котры ся самы выголошуют за кандидатів на “конкретне оцініня”, і котры аж дотеперь підпорovali українську етнічну і лінгвістичну орьєнтацію старой гарды» (Magocsi 1993: 124).

Практичны приклады з кодифікації языка і ёго фунгованя в школьскій але і в інших сферах жывота малых народів в Европі послужыли в процесі языкового манажменту карпатських Русинів. Єдным з прикладів ефективного рїшаня языкового вoпpосу Русинів може быти конштитуваня Комісії про русиньскый язык, якої задачов, подобно як і Комісії про монацькый язык, представлений на конгресі професорков Елейн Молло з Монака, є настолєвати і рїшати языковы проблемы, з научного боку обробляти язык і помагати і радити при освіті в данім языку. Елейн Молло таксамо представила приступы членів їх комісії к рїшаню дакотрых практичных проблемів міджі нима, напр. к проблемі перебераня, респ. творіня новых слов про найновшы предмети каждоденной потреби. Увела, же їх «кодифікаторы языка радше зволять метафорічны поступы заложены на аналогії з тым цілём, жебы заховали шпеціфічность своего языка» (Молло 1992: 54). Выслідком аплікації такого прінціпу в русиньскім языку суть, напр. дакотры терміны з лінгвістики: *назывники* (*іменники* – укр.; *имена существительные* – рос.; *podstatné mená* – слов.), *придавники* (*прикметники* – укр.; *имена прилагательные* – рос.; *prídavné mená* – слов.), *містоназывники* (*займенники* – укр.; *местоимения* – рос.; *zámená* – слов.) і др.

Як ся вказало, найіншпіратівнішов про Русинів ся стала презентація моделу створіня дакількох літературных штандардів, на основі яких пізніше бы могла vznikнути єдна літературна норма. Такый модел про свій язык прияла приближно 40-тісячова народносна меншына Ретороманів у Швейцарії. Ретороманы понад 50 років у практиці хосновали шість варіантів літературного языка, каждый з властнов ґраматиков і словником, а тых шість варіантів ся тыж учіло в школах. На їх основі аж в році 1982 сформовали сполочный літературный язык *rumantsch grischun*, який од року 1996 ся став четвертым урядным языком Швейцарії попри німецькім, італьскім і французькім. Як было уж з резолюції I. Міджінародного конгресу русиньского языка

видно, тотя концепція, респ. стратегія ся стала моделом, подля якого ся мало в рамках русиньского языка поступати к досягнуто подобных резултатів, якых у своїм розвою досягли языки уведжених тзв. малых народів. Професор Вернер Каріґет, швейцарський ученый, котрый ся занимає темов Ретороманів із Швейцарії, на адресу карпатських Русинів сконштатовав, же їх поважує за *«окрему етнічну ґрупу, котра бы мала быти, ба докінця мусить быти признана належними державами, у котрых жыє»* (Каріґет 1992: 3). За важну задачу, реалізацію якої мож бы было помочи підвишню народной самосвідомости Русинів, означів створіня народностного высиланя в русиньскім языку в радію і телевизії і сформованя школьскої сістемы в регіонах, де жыють Русины. Ёго одповідь на вопрос, ці мож і в сучасности кодифіковати літературный язык, была позітивна: *«...Вопрос, ці кодифікація уже не є можна, ту не є на місці... кодифікація є все можна, докінця мусить ся зробити...»*, але зарівно варовав, же *«...барз міцне знормованя, котре ся не дасть мінити, є мертве <...> кодифікація бы мала быти способна выразити status quo языка <...>, часом ся каждый язык мінить, а тоты зміны бы мав наслідувати і подля них ся мінити і письмовый норматівный язык»* (Каріґет 1992: 3).

Заключіня Першого языкового конґресу, прияты у Резолуції, свідчили о тім, же карпатськы Русины можуть піти путєв якраз ретороманьского моделу. Аналогічно русиньський літературный язык ся мав зачати формовати на основі устных варіантів, респ. діалектів тых регіонів (штатів), де жыють Русины. Спочатку окреме про каждый з них мали взникнути штири окремы русиньскы нормы, причім єдна норма до того часу уже єствовала – войводиньска (од року 1924), а поступно на їх основі бы ся мала зачати творити єдна сполочна, цілорусиньска норма. Ту треба але підкреслити, же хоць в дакотрых кроках бы мож было робити уступкы і зьєдночувати даны варіанты до єдної сполочної нормы, тяжко мож тот процес ускорити. Як сьме увели, Ретороманы процес творіня єдиной нормы завершыли аж по 50-ох роках фунґованя шестєх норем, а Русины ани по 25 роках од першого конґресу іщі не мають скодифікованы і усталены вшыткы регіональны нормы.

Надвязуючі на общу характерістіку першых языковых конґресів у розлічных народів світа Дж. Фішмена, вызначным выслідком і Першого конґресу русиньского языка было установлїня інтеррегіональной лінґвістичной комісії (на челі з доц. др. Юрієм Паньком, к. н.), котрой задачов было сістематічно ся стрічати і дискутовати о поступах при кодифікації. Важнов задачов тых стріч было добісідувати ся на зьєдночіню якнайвекшой кількості прінціпів у правописі, котры бы в будучности творили основу сполочної про вшыткы регіоны русинь-

ской літературной нормы. Інтеррегіонална комісія в далшых двох роках сістематічно робила над сполочнов языковов термінологіов і орфографіов будованов од самого зачатку на прінціпах зближованя регіональных варіантів русиньского языка Словакії, Польщі і Закарпатя. В януарі 1993. р. на Словакії vznikнув Інштут русиньского языка і культуры при організації Русиньска оброда в Пряшові, який в році 1994 выдал правила правопису, орфографічний словник, словник лінгвістичной термінології, букварь і читанку про основны школы. Під редакторством, а до значной міри і в авторстві Василя Ябура ся тоты матеріалы стали основов про формалне выголошіня кодифікації русиньского языка на Словакії.

У Польщі був лемківський русиньський язык кодифікований в році 2000 на основі ґраматіки польского лінгвісты професора Генрика Фонтаньского і лемківской учителькы Мирославы Хомяк. На Україні языкова проблема доднесь зістає недорішена. Хоць ґрупы русиньских авторів выдали в році 1992 (І. Керча, В. Сочка-Боржавин), в році 1997 (І. Керча, М. Алмашій, С. Попович) і в році 1999 (І. Керча, М. Алмашій, С. Попович) ґраматіки, не вшыты авторы і вжывателі языка їх акцептовали як штандарт. Пізніше, в році 2005, была в авторстві Д. Сидора опублікована далша ґраматіка – з амбіціов стати ся літературным штандартом про Русинів України, Централной Европы і Америки. Таксамо як попередні, ани она не зазнала шырше вжываня. Вызначным приносом у процесі кодифікації русиньского языка на Україні є ряд словників авторів Димитрія Попа, Ігора Керчі, Юрія Чорія, котры вышли в остатніх роках. Найактуалнішов пробов створити нормативный язык про Русинів на Закарпатю суть роботы з року 2014: *Орфографічно-орфоепічний словник* М. Алмашія, *Словник лінгвістичной термінології* М. Алмашія і М. Ухалія і *ґраматіка русиньского языка* А. Меґелы.

Мадярьскы Русины на першім конґресі вопрос кодифікації окремого русиньского языка не настолёвали. Їх представителі вирішыли перевзяти літературный штандарт од Русинів Словакії, котрый був найблизший діалекту села Комлошка (бывша Земплінска жупа), жытелі або родаци з котрого, такы як Габрьел Гаттінґер і Ласло / Василь Поповіч, ся зачали анґажовати як першы в русиньскім народнім возроджію в Мадярьску. Діскузії о кодифікації ся розвинули в Мадярьску аж омного пізніше, кідь в русиньскім русі зачали доміновати Русины родом із Підкарпатя і в Мадярьску зачали выходити публікації і періодічны выдання без будьяких орфографічных норем. Докінця і в школах, в котрых ся зачало вести навчаня русиньского языка кінцём 90-х рр. XX. ст., ситуація не была єднотна: єдна школа – в Мучоню – перешла поступно з пряшівского на войводиньський варіант русиньского

языка, а друга – в Комлошці – охабила собі прашівський варіант. За дакілько років пізніше у мадярських Русинів ся створила зась нова языкова ситуація, репрезентована періодічними і неперіодічними виданнями, в яких уж дакілько років ани єден з уведжених варіантів ся не вживать, а видавателі преферують квазі підкарпатський варіант русиньского языка, який, думаме собі, має потенціал в будучности ся стати оснований языковой нормы мадярських Русинів.

Другый міжнародный конгрес русиньского языка бив зорганізований з ініціативи проф. др. Павла Роберта Магочія 16–17 апріля 1999. р. на Пряшівській універзіті (ПУ). Реалізовав ся у звязи зо vznikом Одділіня русиньского языка і культуры в рамках Інштитуту народностных штудій і чуждих языків ПУ, як першой, і дотеперь єдиной на Словакії, високошкольської научно-педагогічної інштитуції заміряной на русиністіку, потребу якої декларовала Резолюція з Першого языкового конгресу. Створіня катедры русиньского языка і культуры на педагогічній або філософічній факулті Універзіты Павла Йозефа Шафарика ініціювали і активно ся нёй дожадовали представителі найвызначнішой русиньской організації, яка vznikла по році 1989, Русиньской оброды на Словакії, уже од початку 90-х рр. XX ст. Треба повісти, же первістным планом было і Перший конгрес русиньского языка зорганізувати на тогдышній Універзіті Павла Йозефа Шафарика у Пряшові, но як у своїм вступнім рефераті повіла ведуча нового Одділіня русиньского языка і культуры пг др. Анна Плішкова: *«...русиньскы антипатії главно проукраїнських ідеологів суть такы визначны, же были способны загамовати можность скорішого установлєня пожадованой Катедры русиньского языка і культуры овпливнёванём голосованя в наш непроспїх в академічных сенатах окремых факулт в минулых роках...»* (Плішкова 1999: 2).

Другый конгрес у резолюції потвердив правильность оснований принципів, приятых першым конгресом у языковім манажменті, і поставив новы задачи в процесі росшырєваня функціональных сфер окремых варіантів русиньского языка, причім за пріорітну означів сферу школьску. Основными задачами про регіоналну языкову секцію на Словакії было выдати потрібны учебники русиньского языка і літературы про основны школы, учебник морфології русиньского языка, триязычный русиньско-словацько-англіцький словник і обновити роботу міжнародной лінгвістичной секції. Днесь мож сконштатовати, же учебники про основны школы были протягом далшых років выданы, обновити роботу міжнародной лінгвістичной секції ся подарило, но не стрічала ся так часто, як то было в періоді по Першім языковім конгресі, коли потреба зьєдинити силы была оного векша. Русиньско-словацько-англіцький словник ся в тім часі не выдав, докінця ани словник

русиньско-словацький. Быв выданий лем *Орфографічний словник русиньского языка* (1994). Аж в 2009. р. був выданий конверзачный приручник, якого часть творив якраз русиньско-словацько-англіцький словник. Першый перекладовый словацько-русиньський словник був выданий Юрієм Паньком аж в роках 2012 (I. часть – А–О) і 2015 (II. часть – П–Ж). До того часу був выданий лем правописный і ґраматічний словник *Русиньска лексіка* (2007), но перекладовый словник хыбив. Морфологію русиньского языка ся до далшого конгресу выдати тыж не подарило. Русиньска морфологія была першыраз опублікована аж в році 2009 у високошкольскім учебнику *Сучасный русиньський списовный язык* (авторы В. Ябур, А. Плішкова), а пізніше, в році 2015, уж як окрема публікація ведно із синтаксісом (автор В. Ябур) в рамках 7-дільной серії високошкольських учебників, котры были выслідком проекту підпореного з фондів Европской унії під назвов *Зліпшіня языковых компетенцій студентів Пряшівской універзیتی в Пряшові в языках народностных меншын*, до котрого був запоєный і Інштітут русиньского языка і културы ПУ в 2013–2015. рр.

Основныма задачами про языкову секцію в Польщі было зліпшыти языкову уровень школьских учебників на основі ґраматікы лемківского языка, выдати лемківско-польський словник і докінчити тематічний інтеррегіональний словник. Важнов задачов про Лемків у Польщі было отворити одділїня лемківского языка, в рамках дакотрой універзیتی і домагати ся на Міністерстві школства Польщі отворити педагогічне одділїня про выхову будучіх учітелів русиньского языка. Уж в році 2000 ся подарило з ініціатівы представітелів лемківской орґанізації Стоваришыня Лемків і за помочі Міністерства школства зорґанізувати курзоконференцію про учітелів лемківского языка, котра дала можность педагоґам здобыти свідоцтво потверджуюче їх кваліфікацію на лемківський язык. О рік пізніше був лемківський язык уведжений до високошкольської сістемы навчаня. На Педагогічній академії в Кракові був отвореный штудійный програм російска філологія з русиньско-лемківскым языком. То значіть, же важный пункт з Резолуції Другого языкового конгресу ся Русинам у Польщі подарило сповнити. Іщі до конгресу був приготовлений новый програм навчаня про основны школы і ґімназії а пізніше, в році 2001, був приготовлений і новый програм навчаня про ліцеї, технічны і одборны школы. В 2000. р. вышла нова ґраматіка лемківского языка (авторы Г. Фонтанський, М. Хомяк), яка ся стала основов кодифікованого лемківского / русиньского языка в Польщі. В згоді з резолюціов конгресу выходили новы учебники лемківского языка уж на основі управленой лемківской ґраматікы. Зо словників вышов по конгресі лемківско-польський словник Ярослава Горощака (2004) і

три польсько-лемківсько-англіцькы тематічны словничкы Мирославы Хомяк і Магдалены Горьской (2003, 2004, 2006).

Перед реґіоналну языкову секцію Мадярьска резолюція з II. Мід-жінародного конґресу русиньского языка поставила задачу продовжовати в приправі ориґінальных школьских учебників і до того часу адаптовати на містны условія учебники з інших русиньских реґіонів, де уже учебники были виданы. Далшов задачов была култівація языковой нормы періодічної преси і видаваня старых русиньских письменных памяток. В сучасности Русини в Мадярьску выдають властны учебники, котрых языкова база виходить із підкарпатьских русиньских діалектів. Русини в Мадярьску од зачатку ревіталізацного процесу активно приступали і доднесь приступають к видаваню старых русиньских письменных памяток. Велику заслугу на тім мав професор Іштван Удварі, котрый видав дакілько цінных публікацій історічного характеру, і професор Михайло Капраль, котрый доднесь публікує стары цінны матеріали або вибір текстів з русиньской преси ужгородьских новинок з періоду, коли Підкарпатьска Русь належала під Мадярьско.

Вопрос култівації языковой нормы в пресі мадярьских Русинів слідуєме аж по році 2003, коли зачав у Будапешті виходити часопис *Русинський світ*. Ту уж были назнакы ефектівнішой роботи над културов языка преси. Якраз на тых сторінках, видить ся нам, же ся формує будучій літературный штандарт русиньского языка в Мадярьску. Новинкы поступом часу зачали виходити цілы в русиньскім языку, сторінкы в мадярьскім языку виходили уже не так часто, і счаси ся выкрісталізовала яснїша языкова норма.

Задачі, якы были в резолюції II. конґресу поставлены про реґіоналну секцію Закарпатя, были повязаны з далшым продовжінєм работ над теоретічними і практичними вопросам приправи ґраматікы, словників, красной літературы, котры ся мали стати основов про кодифікацію і наслідне узнання штатом русиньского языка як самостатного языка на Україні. Многы авторы к тым задачам приступили активно і выдали доста велику часть публікацій, словників і красной літературы. Но дефінітівного языкового консензусу ся Русинам на Закарпатю не подарило досягнути, і так языкова сітуація на Україні вызерать дость хаотічно, без назнаку акцептованя бодай єдною з уж представлених норем. Наїсто тот языковий хаос детермінує і факт, же Русини на Україні не суть вызнаны як окрема народностна меншына.

Пункты резолюції уже в тематічных секціях (реліґія, едукація, красна література) нашли по конґресі свою практичну реалізацію. Языкову норму текстів реліґійного характеру ґарантовало одділїня русиньского языка і културы Інштїтуту народностных штудій і чужжіх языків ПУ,

по котрій були предложені на схваліня церковній верхності, но наслідком довгого процесу схвалёваня до днешніх днів про потреби пасторації дістали імпріатур лем даккотры з них, напр. *Апостолы і Євангелія на неділі і свята цілого року, Трєбник з Тайнами Крещіня, Міропамазаня і Вінчаня*.

Кідь бісідовати за красну літературу, можеме повісти, же то быв єден з найуспішніше реалізованих пунктів резолюції, бо творча продукція красной літературы была доста серьёзна, хоць і в тім напрямі хыбують дакотры жанры, напр. перекладова література, котра бы помогла двигати уровень красной літературы і шырше єй пропaгoвати. Окрем того, хыбить в русиньскім контексті і літературна теорія, а таксамо серьёзна літературна критіка, котра бы указовала напрям у далшій продукції красной літературы.

Особиту часть Другого конгрєсу творило формулованя стратегії в приправах монографії *Русиньскый язык* в рамках научного проекту Опольской універзіты в Польщі під назвов *Współczesne przemiany języków słowiańskich* в серії *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*. Выданём той монографії в році 2004, яке ініціовав Міджінародный комітет славістів, русиньскый язык був офіціално приятый за члена родины славянських языків. То був найвызначнішый досягнутый резултат про русиньскый язык по 2. конгрєсі, бо здобыв міджінародну акцептацію ученых.

У звязи з приправлёванов публікаціов і офіціалным зачленінём русиньского языка к іншым славянськым языкам був інтересный реферат вызначного лінгвісты і славісты з Месечусетьской універзіты в США – профєсора Роберта А. Ротштейна, котрый брав участь на Другім языковім конгрєсі. Учасникам конгрєсу представив позицію славісты, ці в общім лінгвісты, к вопросу створіня нового літературного языка. При выражію своїх думок ся часто одкликовав і на высловы іншых світових лінгвістів. В общім ся їх позиція сходить на тім, же лінгвісты не можуть дати одповідь на вопрос ці має або не має быти створеный даякый новый язык. У компетенції лінгвістів є лем обектівно выділити шпецїфічності того або іншого діалекту, лінгвісты можуть оцінити путь, котру даный «нерозвинутый» язык уже перешов к тому, жебы ся став «розвинутым». Лінгвісты можуть становити діштанцію міджі двома близкыма языками, ці діалектом і языком, або і міджі сусідніма языками. Лінгвісты але не мають право повісти, ці треба або не треба, жебы даный язык екзістовав окреме, а уж цалком ні, ці має або не має право на екзістенцію в общім. То, ці даный язык є потрібный, мусять вирішыти люде, котры го хоснують, а то ці має перспектїву на окрему екзістенцію, укаже аж час. Ротштейн ся на штруктуру русиньского языка позерав на основі критерій, які

поставив визначний америцький лінгвіста Пол Гарвін, прихылник Пражского лінгвістичного кружка. Гарвін виділив критерії, подля котрых мож оцінити ступінь языкового штандарту. Першым критерієм были характерістичны знакы штандартного (літературного) языка, а то два конкретны – *гыбка стабільность* (термін Вілгема Матезія), то значить як мож приспособлєвати кодифікацію змінам у культурі, і *інтелектуалізація або раціоналізація* (термін Богуслава Гавранка), то значить способность языкового прояву выразити звязкы і комплікованость думаня, при кодифікації нового языка є то *«все наростаючий ступінь точности в шкалі функціональных діалектів од говорового по научный»* (Ротштейн 1999: 32). К першому критерію Ротштейн не высловив свій погляд, лем сконштатовав, же *«ці мож буде кодифікацію приспособлєвати культурі»* – *«укаже будучность»* (Ротштейн 1999: 32), а о темі наростаючої інтелектуалізації автор охабив простор на погляды другим участникам.

Днесь мож сконштатовати, же функціонална сфера хоснованя языка ся поступно росшырює скоро до вшыткых областей, но є то процес довгый і нелегкий. Є ясне, же дакотры сферы функціонованя русиньского языка доднесь не суть розвинуты, бо вживателі языка в сучасности ани не мають потребу в даных сферах русиньскый язык вживати. Другым критерієм, який, одкликуючи ся на Гарвіна, Ротштейн уводить, є функція штандартного языка водну языковой громады, де выдільює штири такы функції:

а) *Обєдняяючу*, котра є в русиньскім языку *«звязана з довгочасным проєктом вытворіня єдного общого літературного штандарту про вшыткы теріторіалны варіанты»* (Ротштейн 1999: 32). Ротштейн ся при тім пункті приставив довше, бо як сам высвітлює, позераючи на факт, же язык войводиных Русинів є своєв генетичнов основов далекий од языка пряшівских, лемківских і закарпатьских Русинів, буде процес формованя єдного общого языка про вшыткы регіоны іщі тяжкий, як ся може на першый погляд відіти.

б) *Выдільяючу*, де подля Ротштейна, хоць теоретічно і практично мож становити даяку діштанцію єдного варіанту од іншого, но то, ці даны варіанты суть діалектами єдного языка, або окремыма языками, лінгвісты вирішыти не можуть. Ілустровав то на прикладі, же *«словацький і чеський язык або український і російський язык одлишуют ся в достаточній мірі на то, жебы їх мож было узнати самостатныма языками, но венеціанський і сіцільський, котры взаємно ся порозуміти не дадут, поважують ся за діалекты єдного італьского языка»* (Ротштейн 1999: 32). Далє подля нєго лінгвістичны одлишности суть часто спроваджаны одлишностями етнографічныма і уводить приклады, котрыма доказує, же русиньска языкова теріторія ся одлишує і ет-

нографічно. У своїм рефераті назначує зосередити увагу на то, коли – в яким часі або за яких обставин – російско-український філолог Александер Афанасьєвич Потєбня отворив вопрос лінгвістичной і народной самобытности – тогды, як рецензував етнографічну роботу *Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси* Якова Головацького, які вышла у Львові в 1863. р.

в) *Престижна функція*, яку Ротштейн скоментовав ведно з *еталоннов функціов* так, же уж видно проявы тых функцій русиньского языка мінімално міджі русиньскыма діятелями і писателями вшыткых штирѣх варіантів. Аж будучность подля нѣго укаже, до якої міры ся тоты функції росшырять за рамкы релатівно узкого кругу інтелігенції, т. з. до якої міры русиньска языкова громада буде горда на екзистенцію знормованого языка і буде решпектовати єго нормы. Днесь мож повісти, же хоць круг вживателїв і престижность русиньского языка значно підросли, но з дотримованєм языковых норем суть проблемы у вшыткых країнах. Притім треба брати до увагы і факт, же доднесь ся не подарило створити таку едукачну сістему, хоць є то основным цілєм Русинів у каждій країні, де жыють, котра бы выховала генерацію людей уже незатяжену такыма проблемами.

Ротштейн представив погляд лінгвісты на вопрос створїня нового літературного языка, то значить незаінтересоване одношіня к думкам і чувствам бісїдуючіх даным языком. Роздумуючі о перспективі русиньского языка конштатує, же «*ці будуть учебники славїстїкы в 21. сторочу споминати міджі славянськыма літературнымы языками і русиньскый язык – о тім вирішить факт, ці ся удасть самым Русинам добити ся про свій лінгвістичный код стабільности норм, шырокого діапазону вживаня, узнаня і лояльности з боку членів властной языковой громады*» (Ротштейн 1999: 34).

Третій міжнародный конгрес русиньского языка був 13–16. септембра 2007. р. в Кракові. Тематічне заміряня того конгресу, в порівнаню з минулыма конгресами, было шырше і мало двоякый характер: научно-теоретічний і педагогічно-практичний. Выходячі з єго пятѣх основных тем, третій конгрес був у першім рядї свідоцтвом сучасного ставу русиньского языка в єго штирѣх варіантах, презентаціов актуалных проблемів в окремых сферах функціонованя языка з найбівшим акцентом – по першыраз в історії русиньскых языковых конгресів – на сферу школьску, чого доказом была ай найбівша участь на нїм учітелїв русиньского языка (приблизно 40 учітелїв) з окремых країн. З того погляду конгрес мав барз практичне значіня, бо од року 1989 в русиньскім народностнім жывоті не був зорганізований ани єден подобный форум зо замірянєм на презентацію практичных проблемів навчаня русиньского языка на окремых ступнях освіти і

в окремих країнах, де карпатські Русини живуть: в Польщі, Сербії, Хорватії, Словачії, Україні, Мадярьську, Румунії. Виступління учителів у даній секції свідчили о потребі частіших взаємних контактів, а то ці на інтеррегіональних радах учителів, або на учительських конференціях.

За дану секцію була дорезолюції III. конгресу наформулована задача: підвишити уровень навчання русинського языка і росшырити кількість клас, респ. школ з навчанём русинського языка, а то посередництвом мотивації як школярів і учителів, так і родичів. Вывживати притім треба вшыткы доступны медії, средства і методы – масмедії, шпеціалізованы інтернетовы сторінкы, олімпіады з русинського языка, прямый контакт з родічами, але таксамо помагати учителям з методічныма матеріалами посередництвом єствуючої пресы, респ. створінем педагогічного часопису інтеррегіонального характеру.

Од III. конгресу минуло 10 років, але высшеуведжений пункт резолюції ся не подарило сповнити: не vznikнув ани часопис про педагогів, ани шпеціалізована інтернетова сторінка, не были зреалізованы конференції педагогів, на котрых бы собі могли выміняти скушености з педагогічного процесу навчання русинського языка. Думаеме собі, же інтерес о навчання русинського языка є, і докінця має потенціал рости, а то вдяка проєктам дакотрых русинських організацій і конкретным людем. Потвержує то, напр. і сондованя формов анкеты міджі студентами Середньої педагогічної і соціальной академії в Пряшові з року 2016, яке організовав Одбор школства Пряшівського самосправного краю. За недостаток поважуєме довгодобу абсенцію конштруктивних рішінь з боку штату. Даякый прогрес у сфері русинського школства на Словачії ся чекать по році 2016, коли по парламентных вольбах прияте Програмове выголошіня Влады Словацькой републікы обягує параграф о потребі розвоя русинського школства. Выходячі з нёго, влада ся завязала выпрацовати *Концепцію розвитку навчання русинського языка і културы в матерьских школах, основных школах і середніх школах.*

На основі уведженого, Міністерство школства, науки, баданя і шпорту Словацькой републікы ініціовало в році 2016 сформованя робочой ґрупы, членами котрой ся стали робітниця Інштитуту русинського языка і културы Пряшівской універзیتی в Пряшові, русиньскы педагогове і активісты, але тыж представителі Одбору школства Пряшівського самосправного краю. На стрічах робочой ґрупы ся аналізували основны проблемы в процесі розвоя школства Русинів на Словачії од матерьских аж по середні школы, але тыж сондовав ся інтерес о навчання русинського языка в Пряшові, обговорёвали ся способы, якыма бы мож было русинський язык завести до навчалного процесу якнайбівшого чісла школ. Робота над концепціов была закінчена в

році 2017 і маєме надію, же в далшых роках ся зачне реалізувати і принесе конкретны резултаты до розвою русиньского школства. Бо єдина росшырена форма навчання – через проєкт *Вечерні школы русиньского літературного языка про діти і дорослых* – поставлена на річных проєктах підпореных з ґрантовой сістемы Уряду влады Словацькой републікы, програму Култура народностных меншын, не може супловати невыповнены обовязкы штату в одношіню к народностному школству Русинів.

III. конгрес далє ідентіфіковав сполочны проблемы про вшыткы варіанты русиньского языка. Єдным з них є проблема транслітерації кірілікы до латинікы, но таксамо вопрос хоснованя латинікы намісто кірілікы. Тов проблематіков ся у своїм рефераті занимав Роберт А. Ротштейн. На прикладах многих языків указав балансованя многих народів над хоснованєм єдной або другой графічної сітемы. Выбір кірілікы як графічної сітемы про русиньскый язык Ротштейн оцінює позітивно, але на слідуючых ёго словах – *«каждый <...> может без труда читать произведения классиков, так как они напечатаны тем же шрифтом, что все проходили в школе... и даже если взять в руки дореволюционное издание, не очень-то трудно привыкнуть к ятям и ерам... но в государствах, где ввели новый (или обновленный) алфавит, придется или переиздать произведения старшей литературы в новой графической форме, или ввести в школы науку предыдущих систем письма»* (Ротштейн 2008: 29) – мож выразити ґро проблемы приніманя на Словакії кірілікы як графічної основы русиньского языка. На основі того мож бы было сконштатовати, же поky русиньскый язык не є у повній мірі заведжений до школьської сітемы, може требало бы веце увагы приділити вопросу вживаня двойграфічної сітемы.

К вирішіню проблемы транслітерації русиньского тексту до латинікы не дішло ани в рамках конгресу, ани по нім. Доднесь транслітерація проходить переважно в залежности од автора самого, к якому моделу ся прихылить. До днешніх днів лем авторы русиньского языка на Словакії створили сістему перепису русиньских букв до латиньской графічної сітемы, котру представили як можливість к єднотній транслітерації про вшыткых Русинів. Днесь на основі той транслітерачной сітемы є уже створений і он-лайн транслітерачный програм (<http://translit.tota.sk/>), котрый переводить тексты як до латинікы, так до кірілікы.

Далшый вопрос, якый на языковім конгресі зазвучав, ся дотулять перебераня слов з іншых языків. Каждый русиньскый варіант ся находить під міцным впливом маєрітного языка державы, з котрым Русины приходять до каждоденного контакту, зато їх лексіка одражать дану сітуацію. На тему перебераня лексем до русиньского языка свій

погляд висловив професор Штефан Пю. Про потреби функціонування мови в певних сферах є перебрання слів потрібне, зате подля нього *«не имеет смысла выдумывать новые слова с родными корнями в основе»*, коли *«все соседние (родственные и неродственные) языки давно употребляют такие же заимствования»* (Pugh 2008: 33). Включіня інтернаціоналізмів і слів, котры носителі мови досправды вживають до літературного мови, видить Пю як єдине можливе рішення проблеми, бо творіня нових лексем могло бы быти про носителів мови проблематичным як при порозумліню, так і при хоснованю. Притім перебрання новы слова і інтернаціоналізми суть уже зрозумілы переважній частині людей, бо они од дітинства знають другы мовы, в котрых ся тоты слова уже давно вживають, хоць в дакус іншій фонетичній подобі.

З даной тематичной секції были до Резолюції включены новы задачи, в першій ряді, жебы до далшого конгресу ся зномовав літературний мови на Україні. Днесь мож конштатовати, же конкретны кроки были зроблены, а на далшій, IV конгресі (2015) были і презентованы, о чім сьме уж говорили выше. Але ці досправды тот предложеный варіант стане ся про Русинів на Україні літературним мови, укаже аж час. Выходячі з резолюції III конгресу, мали бы ся кодифікованы варіанти русиньского мови дале розвивати на принципі лексичной поліваріантности із захованєм шпеціфічных знаків карпатських русиньских діалектів.

Єдно з визначных тем третього конгресу, офіціально назад настолонов по нецілых 15-х рр., была і проблематика створіня цілорусиньской мови норми. До живота єй наворачили практичны потреби – в подобі сполочных русиньских, переважно научных проєктів, якы выжадують мати єдину русиньську правописну норму. В рамках теми прозвучали практичны пропозиції на зближованя варіантів русиньского мови в ровині графеміки, орфографії, фонологічної і морфологічної системи мови. Презентовали ся проблеми вживаня розділной лінгвістичной термінології наперек тому, же словник лінгвістичных термінів з 1994. р. був выслідком консензу тогдышньої інтеррегіональной лінгвістичной комісії.

У звязи з тым прозвучало дакілько конкретных пропозицій на зближованя варіантів. Доцент Василь Ябур, єден із кодифікаторів русиньского мови на Словакії, ся заміряв на зближованя графеміки і орфографії. Якраз графеміка є з єго погляду основным і найлегшым кроком к створіню єднотного мови про певных Русинів. Подля нього легко мож зреалізувати уніфікацію в одборній термінології (граматичній, літературній, методичній і т. п.). Запропоновав два способы рішення вопросу єднотной графемічної системи: 1) выпущіня буквы

Ѓ із словацького і закарпатського варіанту языка І. Керчі, доповніня закарпатського варіанту І. Керчі розділовым твердым знаком (ь), а лемківського варіанту йотованов буквов Ї; у выслідку мав бы алфавіт тых трѣх варіантів 35 еднакых букв; 2) доповнити лемківський язык о дві йотованы буквы Ї, Ѓ, а другы варіанты бы ся в тім припадї не мусили управлѣвати. У выслідку бы алфавіт мав 36 еднакых букв (Ябур 2008: 178–187).

Польскы авторы лемківской ґраматікы Генрик Фонтанський ведно з Мирославов Хомяк представили свої рекомендації к зьєдначіню лінгвістичной термінології. Як єден можный консензус відять зьєдначіня термінів, якы ся не дуже од себе одрізняють, ходем на уровни орфографії, а при термінах, котры ся в окремых варіантах вжывають в цалком іншых подобах, зістати при завжываных формах. Но притім пропонують евентуално при творїню ґраматікы і научных лінгвістичных робот вжывати термінологію інтернаціоналну (Fontański, Chomiak 2008: 188-191).

Не менше важнов была тема актуальных проблемів русинських кодифікованых варіантів. У даній секції реферуєчы з окремых країн у переважній мірі коментовали главно неакцептацію норматіного языка в масмедіях, котры мають вызначный вплив на носителів языка, через який вносять до їх свідомости чувство нестабільности літературной нормы або похыбности о кодифікованій нормі. Выходячі з даной сітуації, до Резолюції была включена задача старати ся в конкретных функціональных сферах дотримовати пріяты правила орфографії і орфоепії а з тым цілём оґранізовати языковы конзултанції русинських лінгвістів з робітниками окремых сфер хоснуючіх літературный русинський язык в писмовій і устній формі. У выслідках ся уровень языка до днешніх днів зліпшыла, но од норматівной подобы має іщі далеко. Доднесь редакції народностного высыланя не мають языкового редактора, котрый бы дозерав на уровень языкового прояву редакторів. З тотожнов проблемов ся стрічаєме і в театрі, і в далшых масмедіях, де язык ся передає устнов формов. Ліпше на тім суть друкованы масмедії, котры уже языкового редактора мають і тексты выходять ходем єднотно. Што ся дотулять языка масмедій у Польщі, то і друкований часопис *Бесіда*, і веб-сайт ЛЕМ.фм має своїх языковых редакторів, котры контролюють дотримованя языковой нормы в публікованых текстах. Великов задачов, котра бы помогла зліпшыти языковы компетенції редакторів, герців і іншых активных хоснователів языка, бы было выданя сінонімічных і перекладовых словників у окремых варіантах русинського языка про розлічны сферы вжываня. Дотеперь був выданий лем малый *Русинський синонімічний словарь из украинськыма відповідниками* Д. Попа (Поп,

Поп 2001), перекладовы словники, як сьме вже споминали, вышли на Україні, в Польщі і Словакії. В періоді по III. языковім конгресі був на Словакії публікований іщі єден одборный термінологічний словник, котрый був приправлений на основі пожадавкы Уряду влады СР, але тот не досягує високой языковой културы.

Четвертый міжнародный конгрес русиньского языка ся одбыв 23–25.9.2015. р. на Пряшівській універзиті і був присвяченый 20-річному юбілею кодифікації русиньского языка на Словакії. Він продовжыв уж зачаты на 3. конгресі діскузії, передовшыткым о позиції русиньского языка в школьській сфері в окремых країнах і о способах апелачії на компетентны штатны органы, жебы реалізовали конкретны крокы на сповніня становленого конгресом основного ціля – зліпшыти недобру позицію русиньского языка в школьській сістемі нелем на Словакії, але і в другых державах Европской унії, а таксамо на Україні, де компактно жыють Русины. На конгресі была зато зволена Рада Асоціяції на підпору русиньского языка і културы, членами котрой суть науковці – русиньскы особыности в окремых країнах. Якраз перед новостворену Асоціяцію на підпору русиньского языка были на кінцю конгреса поставлены задачі, подобно як і про далшы робочі секції конгреса.

Задачов першой тематічной секції зафіксованов у резолюції є зміцнёвати статус русиньского літературного языка в домашніх і міжнародных кругах лінгвістів. Дана секція ся занимала статусом русиньского языка в шыршім контексті. Як першы на ній выступив професор Павел Роберт Маґочій, котрый настолів дакотры найосновнішы вопросы. Першов ёго пропозиціов было дефінітівно вирішыти вопрос єднотного алфавіту. Другов пропозиціов было вирішыти проблемы транслітерації до латинікы, што є важным проблемом у процесі интернетовой комунікації, яка у векшыні світа є поставлена на латиніці. Тым, же дакотры языкы, точніше їх алфавіты маюць доповнюючі діакрітічны знакы, вжывають ся в комунікації міджі Русинами різны формы запису латиньскыма буквама. Наслідком того в *«русиньскоязычній интернетовій комунікації на латиньській абецеді панує анархія і хаос»* (Маґочій 2015: 13). Маґочій ту видить велику потребу зьєдночіня транслітерації. Далє настолів вопрос, хто ся має постарати, жебы ся русиньскый язык дістав до списку языків світа «Ethnologie» і до списку літературных языків «Infoterm Vienna». В результаті бы тоты вопросы на себе мала брати новостворена Асоціяція на підпору русиньского языка. Тут треба додати, же русиньскый язык ся на днешній день находить у списках обидвох міжнародных організацій і має приділений свій міжнародный код ISO 639, конкретно в третій части міжнародного штандарту, який обсягує тримістны абецедны коды про цілкове покриття языків, значить ISO 639-3 RUE.

Новым способом дослідження мов взагалі ся явить корпусова лінгвістика. Перша проба зложити мовний корпус про русинський мову була представлена в рамках першої секції IV. Міжнародного конгресу русинської мови. Корпус русинської мови є науковим проектом лінгвістів із Славистичного інституту Університету у Фрайбургу (Німеччина) під керівництвом професора Ахіма Рабуса. Основним інтересом німецьких лінгвістів є захопити сучасний розвиток автентичного бісідного мови Русинів, причём виходять з гіпотези, же мовна інтерференція маєрїтного мови країни до русинської мови має динамічний вплив на ёго структуру. Бадателі ся заміряли на пригранічні області, жебы здобули одповідь на вопрос, яку зміни настали в діалектах єдного континуума по ёго розділїню границями. У своїй основі мовний корпус бісідного русинської мови є величезнов базов на далше дослідження живої мови Русинів. Корпус дає можности на ёго поповнєня, і таким способом здобути релевантних указателів будьякого лінгвістичного досліджїня. З нашого погляду найактуальнїше бы міг даний мовний корпус барз добрі послужити при розроблїню синтаксїсу, але і стилїстики русинської мови, котры суть із вшитких ровин чей найменше розроблены. Думаєме сі, же якраз діалектний мовний корпус, за умовїя якостного позбераня матеріалу, є в сучасности про потреби докладного спрацюваня мови найвгоднїший, бо дослідження русинської мови з корпусу нормативного мови, як то роблять в інших мових, бы могло дати неточны резултаты. Синтаксїчна і стилїстична ровина нормативного мови, главно у писмовїй формї, можуть на данім ступню своїго розвитку быти іщі позначены російським або українським мовою. Зато собі думаєме, же виходити з досліджїня живої мови бы привело к вислїдкам, т. з. і правилам, яку бы в резултатї без будьяких проблемів прияли самы вживателї мови.

В рамках другої тематичної секції до Резолюції была прията задача дале культивувати мовну норму в окремих ровинах і намагати ся досягнути консензус у дотримованю ёї правил. Актуалнов зістала задача прията іщі на третім мовнім конгресї, а то зложити і прияти єдиний алфавїт русинської мови, котрий бы ся хосновав у кожній країні, де жыють Русины. Послїднєв у данїй секції была задача адресована передовшїткым Асоціації на підпору русинської мови, а то апелувати на штатны орґаны України імплемувати русинський мову як самостатний мїнорїтний мову до практичних сфер жывота Русинів. Подля заключїня третей секції, задачов новоствореної Асоціації є тыж апелувати на представителів Грекокатолїцької і Православної церкви у вшитких країнах, де жыють Русины, жебы підтримували розвиток русинської пасторачної практикї і про віруючих русинської народности жебы завели богослужїня в русинським літературнім мовою.

Четверта тематична секція была заміряна на тему функціонування русинського языка в школьській системі і проходила формов моделюваної дискусії. Їй учасниками были учітелі русинського языка з розлічных держав на єднім боці, і представителі штатных орґанів, котры забезпечують імплементацію *Европской харты регіональных або меншыновых языків* у поєднаних країнах Европской унії, на другім боці. На конґрес были позваны таксамо представителі Европского парламенту, котры дозерають на то, як сіґнатарьскы державы харты дотримують, респ. не повнять свої обовязкы, впливаючі їм з харты. Хоць на конґрес не пришли, дакотры але вышли з ініціативов зорґанізувати діскузію о настолених проблемах Русинів прямо в Бруселі. І така участь – неучасть компетентных мать свою выповідну ціну. У звязи з тым были до Резолуції зафіксованы пункты, в контексті яких треба жадати штатны орґаны дотримувати і імплементувати параґрафы харты в школьских, але і в других сферах вживаня русинського языка, жадати імплементувати рівноцінный приступ к обчаньскым правам і комплексно рішати проблемы контінуалного навчаня в материньскім языку, а з підпоров штатных і самосправных орґанів розвивати сіть русиньских народностных школ і школ з навчанєм русинського языка.

Комплексно оцінёвати ініціативы заміряны на реалізацію становлених пунктів Резолуції в данім моменті іщі прискорю. Конкретны малы крокы але уж мож відіти конкретно на Словакії, де в році 2016 была при Штатнім педагоґічнім уставі в Братіславі створена Предметова комісія про русиньскый язык а при Міністерстві школства СР Робо-ча група на приправу *Концепції розвою навчаня русиньского языка і культуры в матерьских школах, основных школах і середніх школах*.

Рефлексії русинського языка у світі

Вопрос русинського літератуного языка ся за остатні роки став інтересным нелем у країнах, де ся ёго нормы розвивають, але таксамо в многих далшых країнах світа. Тема русинського языка ся так дістає до кругів лінґвістів на світових універзітах. Хоць є правда, же дотеперь найвеце увагы лінґвісты обертали на язык войводиньских Русинів, од часу, коли ся активно розвивать літературный русиньскый язык на Словакії і в Польщі, і тоты ся стали предметом їх баданя. Учены все частіше обертаять увагу на русиньскый язык як на самобытний феномен. Слідують ёго ровиток, оцінюють дотеперішню ёго путь і прогнозують далше ёго функціонуваня.

В сучасности ся русиньскый язык, респ. русиністіка стала доста популярнов темов у Росії. Суть філологове, котры ся данов проблематіков інтересують, і тема русинського языка ся дістає до научных

кругів. У векшій мірі ся науковці займають войводицьким русиньським языком, причім їх інтерес выкликали многы роботы професора Александра Дуліченка, який є і автором нового понятя в лінгвістичній термінології – *славянський мікроязык*. Дуліченко присвятив дакілько работ войводицькому русиньському языку (южнорусиньському) іщі в 70-х рр. XX. стороча. Дало бы ся повісти, же стояв при зроді карпатьських русиньських літературных языків. Брав активну участь на конгресах русиньського языка, де представлѣвав свою концепцію славянських мікроязыків, ід котрым причленив і карпатьський русиньський язык. Великий вклад до русиньського языка зробив выданєм антології текстів *Письменность и литературные языки Карпатской Руси (XV–XX вв.)* (Ужгород 2008), на яких ілуструє розвиток русиньського языка од XV. стороча аж дотеперь. Неперерывно слїдує розвой славянських мікроязыків і сфери їх функціонуваня, што попри языковых нормах і екзістенції письменности у дакотрых языків розвиваючих ся дакілько сторіч творить основны признакы про фунгваня статусу літературного языка. Дуліченко видить сучасну етноязыкову *Мікрославію* богатов і різнородов, яка має *«тенденцию к расширению и количественному увеличению, т. е. она таит в себе ростки новых образований, которые при благоприятных условиях могут перерасти в литературные микроязыки»* (Дуліченко 2008: 43). Карпатьський русиньський язык Дуліченко задїлює у своїй концепції к периферно-островным языкам з письменностѣв од XV. стороча. З функціонального аспекту го характерізує як полівалентный, функціонално розвиваючий ся, окреме у Словакії. Войводицький русиньський язык (южнорусиньський) задїлює к островным языкам з письменностѣв од XVIII стороча. З функціонального аспекту го характерізує тыж як полівалентный, но уже функціонално розвинутый.

Суть і такы лінгвісты, котрых веце заінтересовав язык Русинів на Закарпатю, Словакії і в Польщі. Єдным з них є російський лінгвіста Сергій Скорвид, якого основным замірянєм суть западославянськы языкы і порівнююча ґраматика славянських языків. Русиньському языку він присвятив увагу іщі в початках єго новодобой історії по році 1989. В році 1997 Скорвид в статі *Малые славянские языки: в каком смысле? анализовав «лексические колебания, далеко идущую морфологическую вариативность и фонетическую разноголосицу»* (Скорвид 1997: 184) на сторінках пресы, што привело ку кодифікації русиньського языка. Но дале конштатує: *«Однако и сейчас, по проверенной информации, он (позн. авт.: кодифікований язык) является достоянием немногих: рядовые русины порой даже не знают об этой кодификации»* (Скорвид 1997: 184). Іщі векшу языкову роздробленость видить Скорвид в языку Лемків і в языку Русинів на Закарпатю. За дакілько років

пізніше але він сам негує то, што написав у році 1997. На кінцю статі *Язык(и) русин в онлайн-режиме*, в котрій аналізує язык інтернетовых сторінок Русинів, конштатує, же «сегодня я уже не могу повторить, что литературный словацко-русинский является достоянием немногих, как это казалось в 1997 г.» (Скорвид 2009: 318). В цілім русинський язык на Словакії Скорвид оцінює як «масштабный и решительно развиваемый литературно-языковой эксперимент, при благоприятных условиях способный увенчаться возникновением полнокровной языковой иерархии наподобие южнорусинской – либо даже структуры, имеющей характер международный» (Скорвид 2009: 318). А што до створіня єдиного русинського языка про вшыткых Русинів, свій погляд высловив у рамках міжнародной конференції в ріці 2001 в Москві: «Полная литературно-языковая унификация, на наш взгляд, едва ли возможна» (Скорвид 2001: 115).

В році 2017 вышов у Російській академії наук в Москві зборник під назвов *Миноритарные и региональные языки и культуры Славии*, який приготував Славістичный інштут РАН. В нім суть поміщены аж дві статі на тему русинського языка (Фейса М.: *Русинский как язык национально-меньшинства в Сербии*; Вашичек М.: *К проблеме принятия кодифицированного русинского языка носителями карпаторусинских диалектов в Словакии*). Находиме ту і статью старшого датования, точніше з 2013. р., де ся єй автор Вячеслав Чарский занимає проблемами і перспективами русинського языка. Автор ся серьєзно занимає русиністиков, о чім свідчить факт, же в Москві в році 2008 обгаїв кандидатську дізертацію з назвов *Русинский язык Сербии и Хорватии в свете языковых контактов: Лингвогенетический аспект*. На вопрос сполочного літературного языка про вшыткых Русинів єго назераня таке: «Следует отметить, что в основе лемковского и русинского словацкого лежат два разных западных карпаторусинских диалекта, украинский русинский пытаются кодифицировать на основе восточных карпаторусинских говоров, а диалектной базой южнорусинского являются требишовские земплинские и прешовские шарышские говоры словацкого языка. Очевидно, что если выработка какого-то общего стандарта для карпаторусинских идиомов теоретически и была бы возможна, так как они все же базируются на говорах одного диалектного континуума, то основанный на словацких говорах южнорусинский едва ли мог бы принять участие в каких-либо интеграционных инициативах» (Чарский 2011). Чарский таксамо підкреслює потребу з'єдночіня алфавіту русинських языковых варіантів, но так, жебы были способны передавати і нюансы тых або іншых фонем у різних позиціях, передовшыткым рфлексів за етімологічны /o/, /e/ і /ъ/. Як потрібне видить, досліджувати карпатські русинські варіанти языка

не в рамках «довольно неясной категории славянских литературных микроязыков, в которую традиционно включают и кабинетные опыты отдельных энтузиастов типа западнополесского или ляхского языка, а в одном ряду с другими близкими им по многим социолингвистическим показателям миноритарными европейскими языками: например, серболужицкими или ретороманскими» (Чарский 2011).

На основі вище повідженого можеме конштатовати, же русинський язык і вдяка уведженим конгресам, на яких все брали участь реномованы славісты, ся стає у славістичнім світі популярным і учены на нёго обертають свою увагу, што є барз важне при далшім языковім планованю і розвою.

Заключіня

Сумарізуючі можеме повісти, же русиньскы языковы конгресы у визначній мірі стимуловали роботу над розвитком літературного русиньского языка. Презентованы на них языковы стратегії ся стали опорныма пунктами при рішаню языковых проблемів будучого русиньского літературного языка. Каждый конгрес в заключіню представив резолюцію, то значіть основны пункты або задачі, котры треба было протягом далшого періоду рішати. Дакотры были вирішены успішно (напр. виданя учебників русиньского языка і літературы, отворіня одділіня русиньского языка на Пряшівській універзиті, подарило ся отворити одділіня лемківского языка в рамках універзиты і отворити штудійный програм з лемківсков філологів на Педагогічній академії в Кракові, были виданы учебники лемківского языка), а дакотры задачі донесь не нашли дефінітівне єднотне вирішіня (напр. єднотный алфавіт, єднотна термінологія, кодифікація русиньского языка на Закарпатю, недорішенов зістає і проблематіка русиньского школства).

Повніня резолюцій конгресів, як мож было відіти, не было реалізоване од конгресу ку конгресу. В дакотрых пунктах треба было намного веце часу, жебы мож было дорішыти поставлены задачі.

Днесь можеме відіти русиньський язык у ёго дінаміці, росшырює сферы свого функціонованя, стає ся акцептований лінгвістами і має потенціал на перспективний розвиток. Хоць в зачатках цілого языкового процесу в році 1992 намісті были важны побоєваня, ці ся русиньський язык утримле про далшы генерації, днесь, по 25-х роках дінамічного розвою русиньского языка, тоты побоєваня уступили. Лінгвісты, а тыж актівны вживателі русиньского літературного языка роблять вшытко про то, жебы язык звучав публічно і мав якнайбівший досяг на людей. Бо хоць довгорічний русиньський языковый вопрос

днесь є в своїй основі вирішений, вопрос народной усвідомлености і гордості доднесь іщі резонує міджі народом. Зато публічне вживання русинського літературного языка ся стає великим каталізатором формованя народной свідомости і народной ідентічности Русинів.

ЛІТЕРАТУРА

Дуличенко 2008 - *Дуличенко А.Д.* Современная этноязыковая Микрославия: Состояние и перспективы развития // Русинський язык меджі двома конгресами. Пряшів: Світовий конгрес Русинів, ІРЯК ПУ, 2008. С. 43.

Карігет 1992 - *Копорова К.* Маме, ці не маме право? // Народны новинки. Пряшів. 1992. Ч. 46.

Магочій 1991 - *Магочій П.Р.* Русины: новый, ци оновлений народ? // Русин. Пряшів. 1991. Ч. 2.

Магочій 2015 - *Магочій П.Р.* Ці нам треба четвертый конгрес русинського языка? // Русинський літературный язык на Словакії: 20 років кодифікації: Зборник рефератів з IV. Міджінародного конгресу русинського языка. Пряшів: ІРЯК ПУ, 2015. С. 13.

Молло 1992 - *Молло Е.* Ренесанція і кодифікація монацького языка // Русин. Пряшів. 1992. Ч. 5, 6.

Плішкова 1999 - *Плішкова А.* Нашы амбіції суть высшы // Народны новинки. Пряшів. 1999. Ч. 15, 16.

Поп, Поп 2001 - *Поп Д.І., Поп Д.Д.* Русинський синонімічний словарь из украинськыма одповідниками. Уд. 1-ое. Ужгород: Видавельство В. Падыака, 2001.

Ротштейн 1999 - *Ротштейн Р.А.* Вопрос вытворіня нового літературного языка // Русин. Пряшів. 1999. Ч. 3, 4.

Ротштейн 2008 - *Ротштейн Р.А.* Латинские и нелатинские алфавиты в современном мире // Русинський язык меджі двома конгресами. Пряшів: Світовий конгрес Русинів, ІРЯК ПУ, 2008. С. 25–31.

Скорвид 1997 - *Скорвид С.С.* Малые славянские языки: в каком смысле? // Малые языки Евразии: Социолінгвистический аспект. Сборник статей. Москва: МГУ, 1997. С. 179–189. URL: http://slavcenteur.ru/Proba/Skorvid/skorvid_small.pdf (датум прочітаня: 27.04. 2017).

Скорвид 2001 - *Скорвид С.С.* Серболужицкий (серболужицкие) и русинский (русинские) языки: К проблематике их сравнительно-исторической и синхронной общности // Исследование славянских языков в русле традиций сравнительно-исторического и сопоставительного языкознания : Информационные материалы и тезисы докладов международной конференции. М.: Изд-во Московского университета, 2001. С. 115. URL: <http://www.philology.ru/linguistics3/skorvid-01.htm> (датум прочітаня: 27.04.2017).

Скорвид 2009 - *Скорвид С.С.* Язык(и) русин в онлайн-режиме // Славянские

языки и современные средства массовой коммуникации (Международный научный симпозиум «Славянские языки и культуры в современном мире»). М.: МГУ, 2009. С. 317–318. URL: <http://www.philol.msu.ru/~slavmir2009/data/8.pdf> (датум прочитання: 27.04.2017).

Фишмен 1992 - *Фишман Дж.* Феномен «першого конгресу» // Русин. Пряшів. 1992. Ч. 5, 6.

Чарский 2011 - *Чарский В.В.* О проблемах и перспективах русинского языка / русинских языков. 2011. URL: http://www.ruwega.com/news/o-problemakh-i-perspektivakh-rusinskogo-jazyka-rusinskikh-jazykov-/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copy-paste&utm_content=http%3A%2F%2Fwww.ruwega.com%2Fnews%2Fo-problemakh-i-perspektivakh-rusinskogo-jazyka-rusinskikh-jazykov-%2F (датум прочитання: 25.03.2017).

Ябур 2008 - *Ябур В.* Зближення графіки і орфографії єднотливых варіантів русинського языка // Русинський язык меджі двома конгресами. Пряшів: Світовий конгрес Русинів, ІРЯК ПУ, 2008. С. 178–187.

Fontański, Chomiak 2008 - *Fontański H., Chomiak M.* Rusińska terminologia lingwistyczna // Русинський язык меджі двома конгресами. Пряшів: Світовий конгрес Русинів, ІРЯК ПУ. 2008. С. 188–191.

Magocsi 1993 - *Magocsi P.R.* Scholarly Seminar on the Codification of the Rusyn Language // International Journal of the Sociologie of Language. Berlin; New York. 1993. № 104. P. 119–125.

Pugh 2008 - *Pugh S.M.* К вопросу о лексических заимствованиях в литературных языках : в центре внимания – русинский язык // Русинський язык меджі двома конгресами. Пряшів: Світовий конгрес Русинів, ІРЯК ПУ. 2008. С. 32–37.

Tolstoj 1996 - *Tolstoj N.I.* Introduction // A New Slavic Language Is Born: The Rusyn Literary Language of Slovakia. New York: Columbia University Press, 1996. P. XIII.

REFERENCES

Dulichenko, A.D. (2008) *Sovremennaya etnoyazykovaya Mikrosłaviya: Sostoyanie i perspektivy razvitiya* [Modern ethno-lingual Microslavia: The current state and development prospects]. In: Plishkova, A. (ed.) *Rusin'sky yazyk medzhi dvoma kongresami* [The Rusin Language between Two Congresses]. Prešov: Svitovyy kongres Rusiniv, IRYaK PU. pp. 38-48.

Koporova, K. (1992) *Mame, tsi ne mame pravo?* [Do we have the right, or not?]. *Narodny novinky*. 46.

Magocsi, P.R. (1991) *Rusiny: novyy, tsi onovlenyy narod?* [Rusyns – a new or reborn nation?]. *Rusin* (Prešov). 2.

Magocsi, P.R. (2015) [Do we need the fourth congress of the Rusyn langua-

ge?) *Rusin'skyy literaturnyy yazyk na Slovakiyi 20 rokov po kodifikatsiyi* [The Rusyn literary language in Slovakia: 20 years of codification]. Proc. Of the Fourth Congress of the Rusyn Language. Prešov: IRYaK PU. pp. 10-15.

Mollo, E. (1992) *Renesantsiya i kodifikatsiya monats'kogo yazyka* [Renaissance and codification of the Monégasque language]. *Rusin* (Prešov). 5-6.

Plishkova, A. (1999) *Nashy ambitsiyi sut' vysshy* [We have higher ambitions]. *Narodny novinky* (Prešov). 15-16.

Pop, D.I. & Pop, D.D. (2001) *Rusins'kyi sinonimichnyy slovar' iz ukrayins'kyma odповidnikami* [Rusin synonymic dictionary with Ukrainian matches]. 1st ed. *Uzhgorod: V. Padyak*.

Rotstein, R.A. (1999) *Vopros vytvorinya novogo literaturnogo yazyka* [The question of creating a new literary language]. *Rusin* (Prešov). 3-4.

Rotstein, R.A. (2008) *Latinskie i nelatinskie alfavitы v sovremennom mire* [Latin and non-Latin alphabets in the modern world]. In: Plishkova, A. (ed.) *Rusin'skyy yazyk medzhi dvoma kongresami* [The Rusyn Language between Two Congresses]. Prešov: Svitovyy kongres Rusiniv, IRYaK PU. pp. 25–31.

Skorvid, S.S. (1997) *Malye slavyanskiye yazyki: v kakom smysle?* [Small Slavic languages: In what sense?] In: Kuznetsova, A.I., Raevskaya, O.V. & Skorvid, S.S. (eds) *Malye yazyki Evrazii: Sotsiolingvisticheskiy aspekt* [Small languages of Eurasia: Sociolinguistic aspect]. Moscow: Moscow State University. pp. 179-189. [Online] Available from: http://slavcenteur.ru/Proba/Skorvid/skorvid_small.pdf (Accessed: 27th April 2017).

Skorvid, S.S. (2001) [Sorbian and Rusyn languages: On their comparative-historical and synchronous commonality]. *Issledovaniye slavyanskikh yazykov v rusle traditsiy sravnitel'no-istoricheskogo i sopostavitel'nogo yazykoznaniya* [A study of Slavic languages within the traditions of comparative-historical and comparative linguistics]. Proc. of the International Conference. Moscow: Moscow State University. p. 115. [Online] Available from: <http://www.philology.ru/linguistics3/skorvid-01.htm> (Accessed: 27th April 2017).

Skorvid, S.S. (2009) [Language(s) of Rusyn(s) in the online mode]. *Slavyanskiye yazyki i sovremennyye sredstva massovoy kommunikatsiyi* [Slavic languages and Modern Media Of Mass Communication]. Proc. of the International Symposium (Mezhdunarodnyy nauchnyy simozium "Slavyanskiye yazyki i kul'tury v sovremennom mire"). Moscow: Moscow State University. pp. 317–318. [Online] Available from: <http://www.philol.msu.ru/~slavmir2009/data/8.pdf> (Accessed: 27th April 2017).

Fishman, J. (1992) *Fenomen "pershego kongresu"* [The "first congress" phenomenon]. *Rusin* (Prešov). 5-6.

Charskiy, V.V. (2011) *O problemakh i perspektivakh rusinskogo yazyka / rusinskikh yazykov* [On problems and perspectives of the Rusyn language / Rusyn languages]. [Online] Available from: <http://www.ruwega.com/news/o-problemakh-i-pjerspektivakh-rusinskogo-jazyka-rusinskikh-jazykov/>

?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=http%3A%2F%2Fwww.ruwega.com%2Fnews%2Fo-problemakh-i-pjerspektivakh-rusinskogo-jazyka-rusinskikh-jazykov-%2F (Accessed: 25th March 2017).

Yabur, V. (2008) Zblizhovanya grafiky i orfografiyi yednotlivykh variantiv rusin'skogo yazyka [The approximation of graphics and orthography of individual variants of the Rusyn language]. In: Plishkova, A. (ed.) *Rusin'skyi yazyk medzhi dvoma kongresami* [The Rusyn Language between Two Congresses]. Prešov: Svitovyy kongres Rusiniv, IRYaK PU. pp. 178–187.

Fontański, H. & Chomiak, M. (2008) Rusińska terminologiya lingwistyczna [Linguistic terminology in Rusyn]. In: Plishkova, A. (ed.) *Rusin'skyi yazyk medzhi dvoma kongresami* [The Rusyn Language between Two Congresses]. Prešov: Svitovyy kongres Rusiniv, IRYaK PU. pp. 188–191.

Magocsi, P.R. (1993) Scholary Seminar on the Codification of the Rusyn Language. *International Journal of the Sociologie of Language (Berlin – New York)*. 104. pp. 119-125. DOI: 10.1515/ijsl.1993.104.119

Pugh, S.M. (2008) K voprosu o leksicheskikh zaimstvovaniyakh v literaturnykh yazykakh: v tsentre vnimaniya – rusynskiy yazyk [On lexical borrowings in literary languages: The focus is on the Rusyn language]. In: Plishkova, A. (ed.) *Rusin'skyi yazyk medzhi dvoma kongresami* [The Rusyn Language between Two Congresses]. Prešov: Svitovyy kongres Rusiniv, IRYaK PU. pp. 32–37.

Tolstoj, N.I. (1996) Introduction. In: Magocsi, P.R. *A New Slavic Language Is Born: The Rusyn Literary Language of Slovakia*. New York: Columbia University Press.

Плішкова Анна – доцентка, соціолінгвістка, директорка Інституту русинського языка і культури Пряшівської університету в Пряшові (Словенско).

Плишкова Анна – доцент, социолингвист, директор Института русинского языка и культуры Пряшевского университета в Пряшеве (Словакия).

Plishkova Anna - Institute of Rusyn Language and Culture – University of Prešov (Slovakia).

E-mail: anna.pliskova@unipo.sk

Цітрякова Зденка – магістерка, інтерна докторандка Інституту русинського языка і культури Пряшівської університету в Пряшові (Словенско).

Цитрякова Зденка – магистер, аспирант Института русинского языка и культуры Пряшевского университета в Пряшеве (Словакия).

Citriakova Zdenka - Institute of Rusyn Language and Culture – University of Prešov. (Slovakia).

E-mail: zdenkacitriakova@gmail.com